

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з науково-методичної та навчальної
роботи

" 04 " 09 О. Б. Жильцов
2014 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3.2.4. ВВПІ ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї

напрямок підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта»
Педагогічний інститут

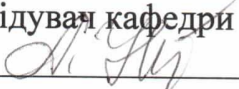
УДК
ББК

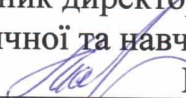
Психологія сім'ї: роб. навч. прогр. [для студ. напр підгот. 6.010101 “Дошкільна освіта”] / уклад. К. В. Карасьова. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 20 с.

Розробники: Карасьова Катерина Володимирівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший викладач кафедри педагогіки і психології Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і психології

Протокол №2 від 3 вересня 2014 року

Завідувач кафедри педагогіки
 Г. І. Іванюк

Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи
 М.А.Машовець

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2,5	Галузь знань 0101 “Педагогічна освіта”	Нормативна (за вибором)	
	Напрямок підготовки 6.010101 “Дошкільна освіта”		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): вихователь дошкільного навчального закладу	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		4-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: психолого-педагогічне дослідження в вигляді презентації		Семестр	
Загальна кількість годин - 90			
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	18 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	год.
		Лабораторні	
		– год.	год.
		Самостійна робота	
		45 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		6 год.	
		Модульний контроль	
		5	
		Семестровий контроль	
залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Робоча навчальна програма з дисципліни “Психологія сім’ї” є нормативним документом Педагогічного інституту Київського університету імені Б. Д. Грінченка, який розроблено кафедрою педагогіки і психології на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів, спеціалістів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Мета: формування фахової компетентності студентів з теоретичних та практичних основ у процесі вивчення ними дисципліни “Психології сім’ї”, розвиток компетенцій бакалаврів які відповідають чітким уявлень про конкретні напрямки роботи психологів з сім’єю у системі дошкільної освіти.

Завдання:

- засвоєння студентами знань про функції, завдання та основні напрямки проведення психологічної експериментальної діяльності;
- визначення студентами основних корелят експериментальної діяльності психолога в системі дошкільної освіти;
- формування навичок здійснення студентами психологічного експерименту в дошкільних навчальних закладах з дітьми дошкільного віку та їх батьками;
- розвиток професійної компетентності студентів активізація їх професійних інтересів, здібностей та самореалізації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен опанувати такими **компетенціями:**

- з філософсько-методологічних, теоретичних засад та принципів психології сім’ї;
- з психологічних основ і завдань взаємодії психолога та сім’ї в системі дошкільної освіти;
- з методів та процедур практичної роботи психолога з сім’єю у дошкільних навчальних закладах;
- з основ наукових уявлень про зміст подружніх стосунків (типи сімей, їх функцій, динаміка подружніх взаємин тощо).;
- з особливостей застосування методів дослідження у вивченні подружньої взаємодії;
- здатністю до критичного осмислення інформації, вироблення нових знань у сфері психології сім’ї та формування навичок їх застосування у професійній діяльності

Дисципліна “Психологія сім’ї” розрахована на 90 години, із них: 18 годин – лекції, 16 годин – семінари, 45 годин – на самостійну роботу, 11 годин – індивідуальну роботу, МКР, ПМК.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Психологічні особливості сучасної сім'ї.

Тема 1. Сім'я як соціально-психологічний феномен (2 години).

Основні поняття: сім'я, соціальна група, нуклеарна сім'я, благополучна сім'я, неблагополучна сім'я, сімейні ролі, сімейні підсистеми,

1. Соціально-психологічна сутність сім'ї та її структура.
2. Специфіка сім'ї як соціально-психологічного феномену. Психологічний аналіз функцій сім'ї.
3. Типологія сімей. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї.
4. Психологічні особливості етапів життєдіяльності сім'ї.

Рекомендована література: основна: 1, 2.
додаткова: 1, 2, 3.

Тема 2. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї (2 години).

Основні поняття: шлюб, сім'я, стабільність, сумісність, подружнє спілкування, мотивація, ідентифікація, рефлексія, стать, гендер, статеві ролі, статеве виховання.

1. Співвідношення понять “шлюб” і “сім'я”.
2. Фактори стабільності шлюбу і сім'ї. Роль подружньої сумісності в підтримці стабільності шлюбу.
3. Особливості подружнього спілкування і їх вплив на стабільність сім'ї. Сутність поняття “психологічне здоров'я сім'ї”.
4. Умови готовності майбутнього подружжя до шлюбу.

Рекомендована література: основна: 1, 2, 3.
додаткова: 2, 3, 4.

Тема 3. Сім'я і її вплив на формування особистості дитини (4 години)

Основні поняття: соціалізація, установки, стилі виховання, батьківські позиції, батьківське ставлення, невроз, психопатія, заохочення, авторитет, насилля, авторитарність, демократичність, ліберальність.

1. Роль сім'ї в соціалізації дитини.
2. Особливості соціалізації дитини в сім'ї.
3. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей.
4. Особливості стилів сімейного виховання.
5. Взаємозв'язок стилів виховання і особливостей становлення особистості дитини.
6. Вплив неадекватного батьківського ставлення до дитини на відхилення в її психічному й особистісному розвитку.
7. Причини неадекватного батьківського ставлення до дитини.

Рекомендована література: основна: 1, 2, 3.
додаткова: 1, 2, 4.

Змістовий модуль 2. Діяльність практичного психолога щодо надання психологічної допомоги сім'ї

Тема 1. Психологічна діагностика сім'ї (4 години)

Основні поняття: психологічна діагностика, метод, спостереження, анкетування, опитування, конфлікт, психологічна допомога

1. Мета і завдання психологічної діагностики сім'ї.
2. Методи психологічного вивчення сім'ї.

3. Параметри діагностики подружніх стосунків і відповідні ним методики.
4. Особливості психологічної діагностики комунікації сім'ї.
5. Особливості психологічної діагностики сім'ї з проблемною дитиною.

Особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального і системного підходів.

Рекомендована література: основна: 1, 2, 3.
додаткова: 1, 2, 3, 4.

Тема 2. Психологічна корекція сімейних стосунків: психологічне консультування і психотерапія (4 години)

Основні поняття: психологічне консультування, психотерапія, корекція, сімейне консультування, сімейна психотерапія.

1. Відмітні риси психологічного консультування і психотерапії.
2. Принципи психологічного консультування сім'ї.
3. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків.
4. Особливості використання методів і прийомів сімейного консультування.
5. Доцільність застосування сімейної психотерапії.
6. Принципи і стадії процесу сімейної психотерапії на основі різних підходів.

Рекомендована література: основна: 1, 2, 3.
додаткова: 1, 2, 3, 4.

Тема 3. Методи соціально-психологічної діагностики сім'ї (2 години)

Основні поняття: методи діагностики, тести, анкети, проективні методи.

1. Соціально-психологічні тести.
2. Методи діагностики дошлюбних відносин
3. Методи діагностики подружніх проблем.
4. Методи діагностики проблем у взаєминах дітей і батьків

Рекомендована література: основна: 1, 2, 3.
додаткова: 1, 2, 3, 4.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд МКР	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Психологічні особливості сучасної сім'ї												
Тема 1. Сім'я як соціально-психологічний феномен.		2	2		2	6						
Тема 2. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї.		2	2		2	6						
Тема 3. Сім'я і її вплив на формування особистості дитини		4	2		3	9						
Разом за змістовим модулем 1		8	6		5	21						
Змістовий модуль 2. Діяльність практичного психолога щодо надання психологічної допомоги сім'ї												
Тема 1. Психологічна діагностика сім'ї		4	4		2	9						
Тема 2. Психологічна корекція сімейних стосунків: психологічне консультування і психотерапія		4	4		2	9						
Тема 3. Методи соціально-психологічної діагностики сім'ї		2	2		2	6						
Разом за змістовим модулем 2		10	10		6	24						
Усього годин		18	16		11	45						

4.1 Навчально-методична карта дисципліни “Психологія сім'ї”

Разом: 90 год., із них 18 год. – лекції, 16 год. – семінарські заняття, 45 год. – самостійна робота, 11 год. – індивідуальна робота та модульний контроль, ПМК.

Модулі	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2.		
Назва модуля	Психологічні особливості сучасної сім'ї			Діяльність практичного психолога щодо надання психологічної допомоги сім'ї		
Кількість балів за модуль	108 балів			109 балів		
Теми лекцій	Тема 1. Сім'я як соціально-психологічний феномен (1 бал)	Тема 2. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї (1 бал)	Тема 3. Сім'я і її вплив на формування особистості дитини (2 бали)	Тема 1. Психологічна діагностика сім'ї (2 бали)	Тема 2. Психологічна корекція сімейних стосунків: психологічне консультування і психотерапія (2 бали)	Тема 3. Методи соціально-психологічної діагностики сім'ї (1 бал)
Теми семінарських занять	Зміст курсу психологія сім'ї. Історичні зміни сім'ї та шлюбу. (1+10балів)	Адаптація та сумісність подружжя. Сімейні міфи та сімейні історії. (1+10балів)	Психологічні особливості чоловіків та жінок. Батьківське ставлення до дитини. (2+20 балів)	Насильство в сім'ї. Психологічні портрети кривдника та жертви. (2+20 балів)	Непорозуміння у сім'ї, причини їх виникнення, шляхи подолання. (1+10 балів)	Сімейне консультування (1+10 балів)
Самостійна робота	Завдання 1 (5 балів)	Завдання 2 (5 балів)	Завдання 3 (10 балів)	Завдання 1 (5 балів)	Завдання 2 (10 балів)	Завдання 2 (5 балів)
ІНДЗ	30 балів					
Модульний контроль	Модульна робота 1 (25 балів)			Модульна робота 2 (25 балів)		
Загальна кількість балів за курс – 217, коефіцієнт – 2,17						

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів
Змістовий модуль 1. Психологічні особливості сучасної сім'ї			
1.	Зміст курсу психологія сім'ї. Історичні зміни сім'ї та шлюбу	2	11
2.	Адаптація та сумісність подружжя. Сімейні міфи та сімейні історії	2	11
3.	Психологічні особливості чоловіків та жінок. Батьківське ставлення до дитини та вплив на її психічний розвиток	4	22
Змістовий модуль 2. Діяльність практичного психолога щодо надання психологічної допомоги сім'ї			
1.	Насильство в сім'ї. Психологічні портрети кривдника та жертви	4	22
2.	Непорозуміння у сім'ї, причини їх виникнення, шляхи подолання	2	11
3.	Сімейне консультування	2	11
	Разом	16	88

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів
Змістовий модуль 1. Психологічні особливості сучасної сім'ї			
1.	Розробити таблицю за основними етапами історичних змін розуміння сім'ї та шлюбу	6	5
2.	Розробити таблицю за психологічними особливостями та умовами створення сім'ї	6	5
3.	Створити схему особливостей подружнього спілкування	9	10
Змістовий модуль 2. Діяльність практичного психолога щодо надання психологічної допомоги сім'ї			
1.	Розробити таблицю за основними напрямками психологічної діагностики сім'ї	9	5
2.	Розробити таблицю за особливостями психологічної допомоги сім'ї	9	10
3.	Створити схему видів сучасних сімей	6	5
	Разом	45	40

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентами ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу “Психологія сім’ї” – це вид науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Вид ІНДЗ, вимоги до нього та оцінювання:

ІНДЗ представляється як науково-педагогічне дослідження у вигляді творчого есе – **30 балів**.

Оцінюється повнота і творчий підхід до викладу проблеми за кожним з означених критеріїв. **Максимальна кількість балів за кожним критерієм – 6 балів.**

Критерії оцінювання ІНДЗ:

- ✓ критичний аналіз сучасного стану теоретичної і практичної розробки проблеми з опорою на прочитану літературу;
- ✓ приклади власних спостережень з практики, що стосуються означеної проблеми;
- ✓ розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання;
- ✓ обґрунтування власної позиції та ставлення до даної проблеми;
- ✓ власні висновки та пропозиції щодо більш ефективного вирішення даної проблеми на практиці.

✓ **Шкала оцінювання ІНДЗ**

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	25-30	Відмінно
Достатній	18-24	Добре
Середній	10-17	Задовільно
Низький	0-9	Незадовільно

8. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації:

індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення:

репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю:

під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання:

навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

9. Методи контролю

9. У процесі оцінювання навчальних досягнень бакалаврів застосовуються такі методи:

10.

➤ *Методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

➤ *Методи письмового контролю*: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, звіт, реферат, есе.

➤ *Методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Навчальні досягнення бакалаврів із дисципліни “Психологія сім’ї” оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов’язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. 4.1), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 10.1, табл. 10.2.

Таблиця 10.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1.	Лекції	9
2.	Семінарські заняття	88
3.	Модульні контрольні роботи (1,2)	50
4.	Самостійна робота	40
5.	Індивідуальна навчально-дослідницька робота	30
Підсумковий рейтинговий бал		217

Таблиця 10.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов’язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX

60 – 68	«достатньо»	E
69 – 74	«задовільно»	D
75 – 81	«добре»	C
82 – 89	«дуже добре»	B
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 10.3.

Таблиця 10.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень бакалаврів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати індивідуальні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання індивідуальних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні індивідуальних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі

комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження, які виконує бакалавр за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

У табл. 10.4 представлено розподіл балів, що присвоюються бакалаврам упродовж вивчення дисципліни "Психологія сім'ї".

Таблиця 10.4

Розподіл балів, що присвоюються бакалаврам

Змістовий модуль 1 (лекції, семінари, практичні)			Змістовий модуль 2 (лекції, семінари, практичні)			ІНДЗ	МКР	С. р.
						ЗМ 1 ЗМ 2	ЗМ 1 ЗМ 2	ЗМ 1 ЗМ 2
T1	T2	T3	T1	T2	T3			
12	12	24	24	13	12	30	50	40

Разом: 217 бали

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

Питання для контролю

Завдання для МКР 1

1. Розкрийте поняття сім'я.
2. Основні функції сім'ї.
3. Чи існує, на вашу думку, провідна функція сім'ї? Назвіть її.
4. Типи родин: а) за демографічною ознакою; б) за структурою влади; в) за розподілом ролей.
5. Охарактеризуйте фази циклу сімейного життя.
6. Назвіть мотиви які виникають у процесі одруження.
7. Основні причини розірвання шлюбу.

8. Що означає термін “психологічне здоров’я сім’ї”?
9. Компоненти готовності до шлюбу і сімейного життя.
10. Цілі і завдання психологічної допомоги сім’ї.

Завдання для МКР 2.

1. Етапи психологічного консультування сім’ї за характером і тривалістю консультації.
2. Охарактеризуйте стиль сімейного виховання.
3. Назвіть психологічні умови, які можуть забезпечувати оптимізацію стосунків батьків з дітьми, розвиток особистості дитини?
4. Цілі і завдання психологічної діагностики сім’ї.
5. Підходи до психологічної діагностики сім’ї.
6. Порівняйте особливості психологічної діагностики сім’ї на основі індивідуального і системного підходів.
7. Найдоцільніші методи психодіагностики сім’ї як системи.
8. Назвіть методи які найчастіше використовуються при діагностиці дошлюбних стосунків?
9. Назвіть методи які найчастіше використовуються при діагностиці сімейних взаємин.
10. Назвіть методи які найчастіше використовуються при діагностиці батьківсько-дитячих стосунків.

11.Методичне забезпечення

1. Конспекти лекцій;
2. Навчальні посібники;
3. Робоча навчальна програма;
4. Збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
5. Засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);
6. Завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни “Психологія сім’ї”.

12. Рекомендована література

Базова:

1. Дитина в сім'ї / [Упоряд. Т. Науменко]. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка «Шк.. світу»).
2. Енциклопедія батьківства: посібник з сімейного виховання / [Авт. кол. за заг. ред. Є.І. Коваленко, С.В. Кириленко]. – К. : КНТ, 2008. – 592 с.
3. Психологія сім'ї: навч. посібник / [Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А., Мисник С.О., Савченко Ю.Ю. та ін.]; за заг. ред. В.М. Поліщука. – [2-е вид.]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 282 с.
4. Психологія сім'ї : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В.Помиткіна, В.В.Злагодух, Н.С.Хімченко, Н.І.Погорільська. – К.: НАУ, 2011. – 271 с.
5. Радчук Г.К. Сімейне виховання. Освітній тренінг для батьків : [Навч.-метод. посібник] / Г.К. Радчук, О.В. Тіунова. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 119 с.

Додаткова:

1. Батьківство в радість: тренінг. Курс з набуття батьківських навичок [Пр-ма «Родина для дитини» в Україні] / [Авт.-упор. Г.М. Лактіонова, І.Д. Зверєва]. – К. : Майстер принт. – 2008. – 196 с.
2. Голованова Н.Ф. Социализация и воспитание ребенка : [Учебное пособие для студентов высших учебных заведений] / Надежда Филипповна Голованова. – СПб. : Речь, 2004. – 272 с. – ил.
3. Кікінежді О.М. Формування гендерної культури молоді: науково-методичні матеріали до тренінгової програми. [Навчальний посібник]. / О.М. Кікінеджи, О.Б. Кізь – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 160 с.
4. Котирло В.К. Дитячий садок і сім'я / В.К. Котирло, С.О. Ладивір. – К. : Рад. шк., 1984. – 118 с.
5. Ларечина Е.В. Развитие эмоциональных отношений матери и ребенка [Методическое пособие] / Елена Викторовна Ларечина. – СПб. : Речь, 2004. – 160 с.
6. Макаренко А.С. Книга для родителей / Антон Семенович Макаренко. – М. : «Просвещение», 1968. – 359 с. : с ил.
7. Макаренко А.С. О Воспитание в семье / Антон Семенович Макаренко. – Книжная фабрика им. Фрунзе Главиздата Министерства культуры УССР, Харьков, 1955.